

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Діяльність банківських установ в сучасних умовах господарювання

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав: студент IV курсу, групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Кузьмін Антон Анатолійович _____
Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Грубляк Оксана Михайлівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ травня 2025 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Кузьмін А.А. Діяльність банківських установ в сучасних умовах господарювання. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2025. 57 с.

У роботі досліджується діяльність банківських установ в Україні, зокрема в контексті їхнього функціонування в умовах економічних викликів, пов'язаних з війною та іншими зовнішніми факторами. У першому розділі розглядаються теоретичні аспекти діяльності банківських установ, їх функції та місце в фінансовій системі держави. У другому розділі оцінюється сучасний стан банківського сектору в Україні в період з 2022 по 2024 рік, аналізується операційна ефективність банків, а також досліджується вплив фінансових результатів банків на загальний економічний стан держави. Третій розділ присвячений визначенню основних проблем, з якими стикаються українські банківські установи, а також стратегічним напрямом підвищення ефективності їх функціонування.

Ключові слова: банківські установи, економіка, операційна ефективність, фінансові результати, стратегічні напрями, проблеми розвитку.

SUMMARY

Kuzmin A.A. The Activities of Banking Institutions in Modern Economic Conditions. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2025. 57 c.

This study examines the activities of banking institutions in Ukraine, specifically in the context of their operation amid economic challenges related to war and other external factors. The first chapter addresses the theoretical aspects of banking institution activities, their functions, and their role in the national financial system. The second chapter assesses the current state of the banking sector in Ukraine from 2022 to 2024, analyzing the operational efficiency of banks and the impact of their financial results on the overall economic condition of the country. The third chapter is dedicated to identifying the main problems faced by Ukrainian banking institutions, as well as strategic directions for improving their operational effectiveness.

Keywords: banking institutions, economy, operational efficiency, financial results, strategic directions, development issues.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.А. Кузьмін

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	6
1.1. Суть та роль банківських установ в економіці держави	6
1.2. Загальна характеристика діяльності банківської діяльності	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЗА 2022 – 2024 РОКИ.....	20
2.1. Оцінка операційної ефективності банків.....	20
2.2. Дослідження фінансових результатів банківського сектору та вплив на економіку роботи банківських установ	31
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	38
3.1. Актуальні проблеми діяльності банківських установ в Україні	38
3.2. Стратегічні напрями підвищення ефективності функціонування банківських установ в Україні	42
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем динамізму, невизначеності та турбулентності економічного середовища, що зумовлюється як внутрішніми, так і зовнішніми факторами — від геополітичної нестабільності до технологічної трансформації фінансових ринків. В цих умовах банківські установи відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку національної економіки, виконуючи функції фінансового посередництва, трансформації ресурсів, забезпечення платіжної інфраструктури та підтримки інвестиційної активності.

Зміна макроекономічних параметрів, зростання ризиків, цифровізація фінансових послуг, активне впровадження фінтех-рішень, посилення вимог до прозорості та комплаєнсу з боку регуляторів формують нові виклики для банківського сектору. Банківські установи змушені адаптувати свої бізнес-моделі до нових умов, забезпечуючи водночас ефективність, надійність та інноваційність у своїй діяльності.

У цих умовах надзвичайно актуальним є наукове осмислення ролі банків у забезпеченні економічної стійкості, аналіз їх здатності реагувати на виклики середовища, а також визначення стратегічних напрямів трансформації банківської діяльності в нових реаліях господарювання.

Важливий вклад у вивчення теоретичних і практичних аспектів функціонування банківської системи та аналізу категоріального апарату внесли такі вітчизняні та міжнародні науковці, як Д. Гетманцев [6], А. Демківський [8], О. Затварська [11], О. Колодій [13], О. Костютенко [16], С. Лондар [17], О. Лютий [18], В. Міщенко [19], О. Прилуцький [25], М. Савлук [32], В. Стельмах [19], Л. Стрельбицька [34], І. Юковська [39]. Хоча існує значна кількість наукових робіт з цієї тематики, важливо зазначити, що інтенсивний розвиток грошово-кредитних відносин ставить перед науковою спільнотою нові актуальні питання щодо діяльності банківських установ.

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування банківських установ у сучасних умовах господарювання та визначення напрямів їх адаптації до викликів трансформаційного економічного середовища.

Завданням цієї роботи є:

- детальний аналіз теоретичних і практичних аспектів функціонування банківських установ;
- дослідження категоріального апарату та сучасних підходів до структуризації банківської системи, а також аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на її функціонування;
- аналіз основних показників діяльності банківських установ за 2022 – 2024 роки;
- виявлення основних проблем, що впливають на ефективність діяльності банківських установ;
- визначення перспектив розвитку банківських установ в умовах економічної та політичної нестабільності.

Об'єктом дослідження є банківські установи як елемент фінансової системи національної економіки.

Предметом дослідження є сучасні форми, механізми та інструменти діяльності банківських установ в умовах економічної нестабільності, цифровізації та змін регуляторного середовища.

У процесі проведення дослідження були використані наступні методи:

1. Аналіз і синтез – застосовувались для вивчення теоретичних засад функціонування банківської системи та визначення ключових аспектів діяльності банківських установ.
2. Кількісне та якісне дослідження – застосовано для аналізу фінансових показників банківських установ, таких як рівень капіталізації, обсяги кредитування та проблемні кредити.
3. Документальний аналіз – аналіз законодавчих і нормативних актів, що регулюють банківську діяльність в Україні, а також звітних матеріалів, наданих Національним банком України та іншими фінансовими установами.

Ці методи забезпечили всебічний підхід до вивчення проблем та можливостей для підвищення ефективності банківської системи в Україні.

Інформаційна база дослідження включала широкий спектр джерел, що забезпечили повноту та достовірність отриманих результатів. Зокрема, до інформаційної бази були включені наступні види джерел: нормативно-правові акти – закони України, що регулюють банківську діяльність, зокрема Закон України «Про банки і банківську діяльність», законодавчі ініціативи щодо оподаткування банків, а також постанови та директиви Національного банку України; офіційні статистичні дані – фінансові звіти, баланс банківських установ, дані щодо їх капіталізації, активів, пасивів, проблемних кредитів та інших ключових показників, опубліковані Національним банком України; звіти та аналітичні матеріали – публікації Національного банку України, звіти міжнародних фінансових організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку), а також звіти українських фінансових установ та банківських асоціацій; наукові статті та монографії – роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, що стосуються теоретичних аспектів банківської системи, а також практичних методик управління ризиками, капіталом та іншими аспектами діяльності банківських установ.

Структура роботи може виглядати наступним чином: вступ, у 1 розділі описано теоретичні засади функціонування банківських установ, у 2 розділі проаналізовано сучасний стан діяльності банківських установ в Україні за 2022 – 2024 роки, у 3 розділі наведено перспективи розвитку банківської системи України, підведено підсумки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1. Суть та роль банківських установ в економіці держави

В умовах сучасної економіки значно підвищується значущість банківського сектору, який виконує ключову роль у механізмах ринкового саморегулювання та державного впливу на господарську діяльність. Банківська система забезпечує фінансову стабільність, підтримує ліквідність та ефективно функціонування ринкової інфраструктури. Однією з провідних тенденцій розвитку міжнародної економіки є глобалізація, яка зумовлює глибокі трансформації у світовому економічному середовищі та суттєво впливає на формування і розвиток національних банківських систем.

У такій ситуації ключовим завданням для країн, що прагнуть інтегруватися у світову фінансову спільноту, є створення стабільного та ефективного фінансово-кредитного сектору, зокрема банківської підсистеми, яка виступає основою економічного зростання та фінансової стійкості.

Аналіз наукових джерел вітчизняних і зарубіжних дослідників дав змогу виокремити три основні наукові підходи до трактування сутності банківської системи: інституційний (що розглядає банки як сукупність економічних інститутів), функціональний (що акцентує на виконуваних функціях), а також системний (що аналізує банківську систему як цілісну взаємопов'язану структуру).

З позиції інституційного підходу банківська система розглядається як цілісне утворення, що охоплює різні типи банківських установ — як універсальних, так і спеціалізованих, зокрема й емісійні банки. У науковій літературі вона трактується як об'єднання банківських та небанківських фінансових організацій, що здійснюють окремі банківські функції; як комплекс банківських структур і інституцій, сформованих у певному історичному контексті в межах конкретної держави; як система банків, що реалізують

визначені функції у взаємозв'язку між собою; або як динамічне та цілеспрямоване середовище, яке постійно змінюється і розвивається відповідно до економічних викликів.

Незважаючи на прагнення надати чітке визначення, аналіз існуючих підходів демонструє складність і багаторівневність цього явища. Дискусії щодо складу банківської системи досі залишаються актуальними серед науковців, оскільки не існує єдиного підходу до її структурування.

Окремі дослідники вважають, що до складу банківської системи мають включатися не лише традиційні банківські інституції, але й інші фінансово-кредитні установи, які здійснюють подібні функції. До таких, зокрема, належать кредитні спілки, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, фінансові товариства тощо. Така широка інтерпретація банківської системи відповідає нормам, закріпленим у вітчизняному законодавстві, що додатково підкреслює значущість інституційного розуміння її змісту. Так, відповідно до статті 4 Закону України «Про банки та банківську діяльність»: «банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положення цього закону» [26].

Інституційне тлумачення поняття банківської системи не дає повного уявлення про її економічну природу, цілі функціонування та роль у досягненні стабільного соціально-економічного розвитку держави. Такий підхід здебільшого акцентує увагу на структурних елементах системи, але недостатньо розкриває її змістову наповненість та призначення в економіці. У зв'язку з цим виникає потреба в аналізі банківської системи з точки зору її функціонального призначення, що дозволяє глибше зрозуміти її вплив на фінансову стабільність, економічне зростання та забезпечення суспільного добробуту. Так, Ю. І. Онищенко запропонувала розуміти банківську систему як: «сукупність банківських установ, специфіка взаємодії між якими створює самостійну економічну структуру (рівні) з метою забезпечення та регулювання процесів формування і використання фінансових ресурсів, необхідних для потреб

розвитку економіки з максимально можливим ступенем раціональності, оптимальності та ефективності» [22].

Системний підхід дозволяє трактувати дефініцію «банківська система», як: «ключову динамічну складову фінансової системи, що історично формується під впливом зовнішніх і внутрішніх процесів, які відбуваються в країні, є цілісною сукупністю усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи, з метою ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, а також досягнення економічної та соціальної ефективності діяльності» [17]. Подібне визначення наводить О. В. Дзюблюк [9].

Цілком обґрунтованою є позиція науковців, які вважають, що основне призначення банківської системи полягає у формуванні впорядкованого механізму регулювання грошово-кредитних відносин, що базується на суворій фінансовій дисципліні, обов'язковій для всіх учасників економічного процесу. Одним із ключових завдань у цьому контексті є створення ефективного механізму грошово-кредитного регулювання, орієнтованого на підтримку сталого економічного зростання.

Аналіз банківської системи крізь призму системного підходу дозволяє розглядати її як складову більш широкої кредитної системи. Банки виконують критично важливу роль у регулюванні грошово-кредитних процесів, організації кредитного та розрахункового обслуговування суб'єктів господарювання, а також забезпеченні стабільності функціонування фінансового сектору.

Фінансова система, зокрема її банківська компонента, функціонує відповідно до завдань економічної та соціальної політики держави, оскільки є частиною загальної економічної системи, що діє в межах ринкових законів. Через ефективну грошову політику банки сприяють динаміці національного господарства, підтримуючи його ресурсне забезпечення. Водночас важливо враховувати, що інтереси банківської сфери не завжди повністю збігаються з пріоритетами державної соціально-економічної стратегії. Саме тому необхідним

є здійснення політики гармонізації банківських інтересів із загальнодержавними цілями.

У дослідженні Д'яконової І.І. «Теоретико-методологічні основи функціонування банківської системи України» зазначено, що: «банківська система – це елемент більш вищого порядку – економічної, фінансової тощо, який у складі цих систем виконує цілий ряд специфічних функцій, знаходиться у взаємозв'язку з іншими компонентами зазначених систем з визначеним рівнем ієрархічних взаємозалежностей» [10].

З огляду на викладене, логічним кроком є побудова схематичної моделі, що відображає взаємозв'язки та механізми взаємодії між реальним сектором економіки та фінансовою системою, зокрема її банківським компонентом (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Взаємозв'язок банківської системи з економічною системою країни

На основі глибокого аналізу теоретичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців сформульовано авторське бачення банківської системи як елемента кредитної та економічної структури. У цьому контексті вона розглядається як організована сукупність банківських установ різного рівня, що функціонують у межах національного правового простору, взаємодіють між

собою та здійснюють банківські операції згідно з визначеними нормами законодавства.

Доцільним є погодження з позицією І. І. Д'яконової, яка підкреслює, що сучасна банківська система характеризується як загальними системними рисами, так і специфічними особливостями. До перших авторка відносить такі властивості, як: цілісність, ієрархічність, інтегрованість і націленість на результат. Цілісність проявляється в тому, що будь-які зміни у структурі чи поведінці окремих економічних суб'єктів впливають на всю систему, і навпаки – трансформації всередині банківської системи мають наслідки для учасників економіки загалом [10].

Ієрархічність означає включення банківської системи як підсистеми до ширшого контексту — кредитної та економічної систем. Водночас кожен її структурний елемент також може виступати окремою підсистемою. Інтегративна природа банківської системи свідчить про наявність у неї комплексних властивостей, притаманних лише системі загалом, але не її окремим компонентам. Тому ототожнення функціонування всієї банківської системи з діяльністю окремих банків нівелює її соціальну природу.

Специфічні риси банківської системи формуються через взаємодію її складових частин — банківських установ. У цьому сенсі банківська система є динамічною, активною, цілеспрямованою структурою з наявністю механізмів зворотного зв'язку. Її функціонування визначається стратегічними завданнями, роллю в національній економіці та ключовими функціями, які вона виконує.

До особливих характеристик банківської системи науковці відносять такі властивості, як змінність у часі (динамічність), здатність до внутрішнього саморегулювання, проактивність у реагуванні на виклики, керованість, стохастичну природу, еволюційний розвиток, причинно-наслідкову зумовленість (детермінованість), вірогіднісну поведінку та наявність зворотного зв'язку з зовнішнім економічним середовищем. У загальному розумінні система – це впорядкована сукупність елементів, які взаємодіють між собою через специфічні зв'язки й відношення. Сукупність цих зв'язків утворює внутрішню

структуру системи. Важливо підкреслити, що всі компоненти системи функціонують узгоджено у часі, як єдиний організм, де кожен структурний елемент виконує роль, спрямовану на досягнення загальної мети всієї системи [12].

У зв'язку з цим постає потреба в аналізі принципів побудови та структуризації банківської системи. За умов недостатнього розвитку ринкових інструментів та наявності авторитарного політичного устрою формується банківська система однорівневої моделі з горизонтальними взаємозв'язками між банками. Така організація передбачає або наявність кількох банків одного рівня без виділеного центрального органу, або існування лише одного державного банку, який забезпечує увесь спектр банківських послуг. Подібна структура притаманна адміністративно-командним економікам або державам, що перебувають на початковому етапі трансформації до ринкової економіки, де лише розпочинається процес формування повноцінної банківської системи.

Перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки суттєво вплинув на процес становлення та подальше функціонування банківської системи, зумовивши її дворівневу структуру. Верхній рівень представлений центральним банком, основними функціями якого є регулювання грошово-кредитної сфери, емісія національної валюти, а також забезпечення стабільності грошової одиниці країни. Він виконує координуючу та наглядову роль у відношенні до фінансових установ. Нижній рівень складається з комерційних банків, які працюють на ринкових засадах, конкуруючи між собою в межах фінансової системи та реалізуючи завдання, визначені монетарною політикою центрального банку.

Така модель організації банківської системи передбачає як горизонтальні зв'язки між центральною банківською установою та комерційними банками, так і вертикальні зв'язки між самими учасниками другого рівня. Вибір саме такої моделі був обумовлений прагненням держави побудувати ефективну ринкову фінансову інфраструктуру. У випадку України це призвело до формування дворівневої банківської системи, ключові елементи якої представлені на рис. 1.2.

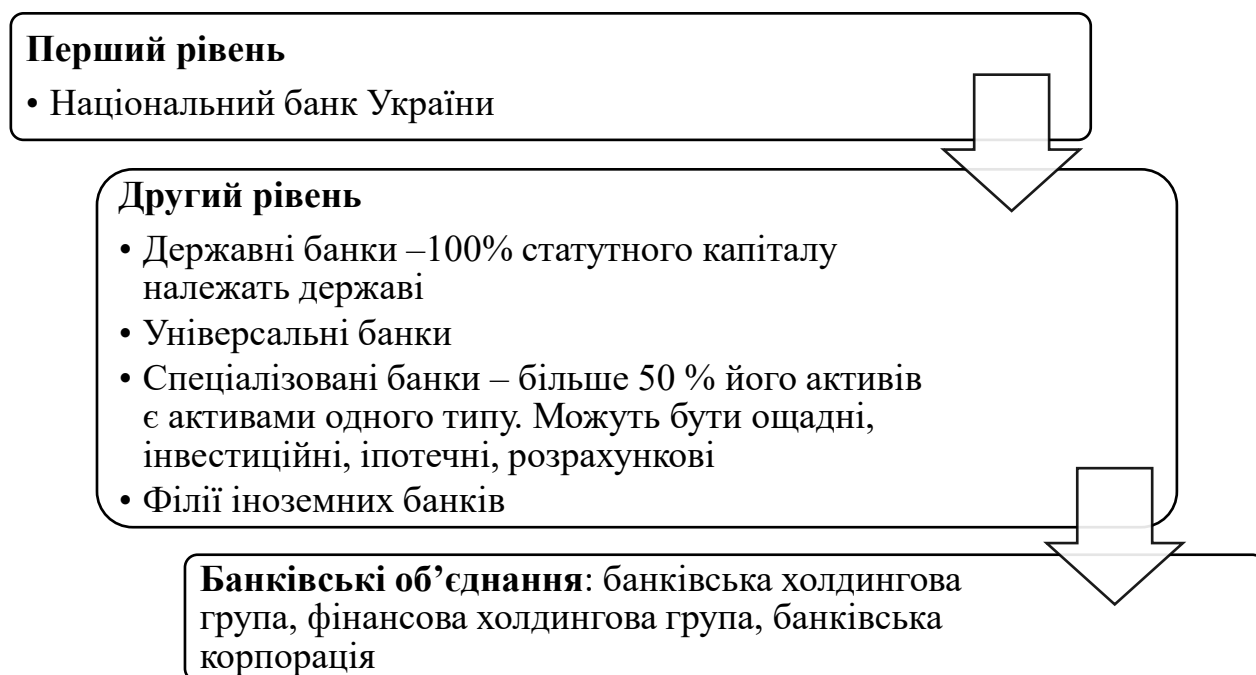

Рис. 1.2. Структура банківської системи України

Функціонування банківської системи нерозривно пов'язане з її функціями, які виступають формою її прояву та життєдіяльності. Через елементи системи реалізується взаємозв'язок між структурою та функціональністю.

Спираючись на аналіз наукових праць українських дослідників, що висвітлюють дану тематику, можна виділити ключові функції банківської системи: трансформаційну, емісійну (створення грошей та управління їх обігом), а також стабілізаційну, яка забезпечує надійність банківського сектору та рівновагу на грошовому ринку.

Трансформаційна функція полягає у перерозподілі фінансових ресурсів: банки мобілізують вільні кошти одних учасників економіки та спрямовують їх до інших, які потребують капіталу. Цей процес супроводжується узгодженням різних параметрів – термінів, сум, рівнів ризику, видів позичальників і географії операцій.

Емісійна функція реалізується через контроль над обсягом грошової маси в економіці. Банки, зокрема центральний, коригують грошову пропозицію відповідно до попиту, застосовуючи інструменти монетарної політики. До них належать: норми обов'язкових резервів, процентна політика, механізми

рефінансування, операції з державними цінними паперами, валютне регулювання, а також обмеження на рух капіталу через кордон.

Стабілізаційна функція банківської системи зумовлена підвищеним рівнем ризиків, притаманних банківській діяльності. Оскільки банки оперують переважно залученими коштами, вони несуть відповідальність перед вкладниками за ризики, пов'язані з діяльністю позичальників. Це зумовлює потребу у чітко визначених правилах функціонування банківського сектору, які мають бути закріплені на законодавчому рівні, а також у створенні ефективної системи нагляду та регуляторних механізмів.

Глобалізаційні процеси, що охоплюють усі сфери світової економіки, посилюють взаємозв'язки між країнами, зокрема у фінансовій сфері. Як ключовий елемент економічної інфраструктури, банківська система першою реагує на виклики фінансової глобалізації, ставши водночас активним учасником міжнародної економічної інтеграції. Проте процес глобалізації банківської справи не є однозначним – він має як позитивні, так і негативні наслідки.

Серед позитивів – стимулювання економічного зростання за рахунок залучення іноземного капіталу, розширення потоків інвестицій, спрощення фінансових операцій і поширення новітніх технологій. Водночас країни з менш розвиненою економікою виявляються більш уразливими до зовнішніх впливів, що часто призводить до дестабілізації фінансової системи внаслідок зовнішніх криз. У таких умовах банківські системи країн, що розвиваються, потрапляють у залежність від міжнародних ринків капіталу, що підвищує ризики системного характеру й загрозу кризових явищ.

Під впливом глобальних фінансових змін банківський сектор трансформується: з'являються інноваційні продукти й послуги, спостерігається тенденція до об'єднання банківських структур як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Практика провідних країн свідчить, що ключовим етапом інтеграції національної банківської системи у глобальний фінансовий простір є гармонізація національного банківського законодавства з міжнародними стандартами.

1.2. Загальна характеристика діяльності банківської діяльності

Банки виступають як організації, що займаються специфічною діяльністю, пов'язаною з обігом, залученням та розподілом позикових капіталів. У сучасній фінансовій системі вони виконують роль посередників, з'єднуючи різні економічні сектори – від промисловості та торгівлі до сільського господарства – через рух грошових потоків.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає: «банк як юридичну особу, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків» [26].

Отже, сучасний банк є незалежною, економічно самостійною комерційною установою, діяльність якої регулюється державними наглядовими органами. Банк самостійно визначає напрямки своєї роботи та спеціалізацію за типами операцій. Він виконує роль посередника між власниками капіталу та його користувачами, а його статус забезпечує гарантії збереження та повернення коштів у встановлені терміни. У науковій літературі існують різні підходи до класифікації банківських установ, деякі з яких наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація банківських установ

Класифікаційна ознака	Види банків	Характеристика
За формою власності	державні	банки, власниками яких є держава або уряд. Вони можуть виконувати спеціальні завдання, такі як підтримка національної економіки, реалізація економічної політики держави, а також виконання соціальних функцій, наприклад, надання доступних кредитів для населення чи малого бізнесу.
	акціонерні	власниками акціонерних банків є акціонери, котрі володіють акціями установи. Ці банки можуть залучати капітал через продаж акцій та мають гнучкість у прийнятті управлінських рішень.
	кооперативні	власниками є їхні члени (фізичні або юридичні особи). Кооперативні банки зазвичай орієнтовані на підтримку малого та середнього бізнесу, а також на надання фінансових послуг громадянам через кооперативи та інші об'єднання.

За діапазоном операцій	універсальні	банки, які здійснюють всі види банківських операцій: від залучення депозитів до надання кредитів і виконання розрахункових операцій.
	спеціалізовані	зосереджені на виконанні обмеженого кола операцій. Наприклад, це можуть бути банки, що працюють лише в сфері іпотеки, інвестицій, лізингу або операцій з цінними паперами
За функціональною спеціалізацією	інвестиційні	спеціалізуються на інвестиціях та послугах для великих корпорацій, таких як організація первинних публічних пропозицій (ІРО), злиття і поглинання компаній (М&А), а також надання консультаційних послуг для великих проектів
	ощадні	основна мета - залучення заощаджень від населення та надання простих фінансових послуг, таких як депозити та кредити для фізичних осіб
	іпотечні	спеціалізуються на наданні кредитів на купівлю або будівництво нерухомості. Їхня діяльність включає видачу довгострокових іпотечних позик, що часто є основним джерелом їх доходу
	розрахункові	основним завданням є забезпечення розрахункових операцій, таких як відкриття рахунків, проведення платежів, валютнообмінні операції, обслуговування платіжних карток
За належністю капіталу	вітчизняні	банк, який повністю або переважно належить громадянам або юридичним особам однієї країни
	банки з іноземним капіталом	власниками таких банків є іноземні особи чи компанії. Вони можуть працювати як філії іноземних банків або як самостійні юридичні особи
	іноземні банки	банки, зареєстровані в інших країнах, але з наявністю філій в Україні або інших країнах
	транснаціональні	багатонаціональні фінансові установи, які мають філії в різних країнах і обслуговують міжнародних клієнтів, здійснюючи операції на глобальному рівні
Згідно з класифікацією НБУ	банки з державною часткою	банки, в яких частка держави в капіталі перевищує 50%, і вони виконують важливі функції в економіці держави
	банки з приватним капіталом	банки, в яких основними власниками є приватні особи або юридичні компанії, і які працюють на ринку за умовами ринкової конкуренції
	банки іноземних банківських груп	банки, що є частиною міжнародних банківських груп і керуються материнськими компаніями, зареєстрованими за межами країни

Ця класифікація допомагає систематизувати різні типи банків і визначити їх роль у фінансовій та економічній системі країни.

За допомогою критичного аналізу наукових джерел можна виокремити три основні підходи до визначення економічної сутності банку: правовий (банк як юридична особа, що здійснює операції, надаючи банківські послуги, які визначені законодавством), економічний (на макрорівні банк є фінансовим посередником, на мікрорівні — підприємством, що виробляє фінансові продукти і проводить операції, характерні для банку), та інституційний (банк як елемент ринкової економіки). З інституційного підходу банки розглядаються як економічні установи, що трансформують грошові потоки та здійснюють емісію платіжних засобів, підтримуючи процеси суспільного відтворення. Це сприяє економічному зростанню, забезпечуючи безперервність та розширене відтворення. Такий підхід має свої переваги, оскільки він розглядає банк як інститут ринкової економіки з конкретним функціональним призначенням, який впливає на економічне зростання.

Різноманітність поглядів на економічну сутність банків підкреслює неможливість зведення їх лише до технічних посередників або пасивних учасників суспільного відтворення. Це також наголошує на складності та багатогранності банків як економічної категорії і підтримує необхідність подальших досліджень для підвищення ефективності їх діяльності та активізації позитивного впливу на суспільне відтворення.

Визначальним при аналізі сутності банку є саме банківська діяльність, яка є основою існування банку. Узагальнення різних поглядів на сутність банківської діяльності дозволяє виділити чотири концептуальні підходи до розуміння змісту цієї діяльності:

1. Функціональний (П.Роуз, Е.Дж.Долан, А. Мороз, Т.Косова, П. Самюельсон, В.Ричаківська) визначається переліком функцій банків в економіці та послугами, які вони надають в процесі їх реалізації.

2. Портфельний (Дж.Синки, О.Васюренко, Г.Азаренкова) досліджується з позиції процесу управління фінансовими потоками в процесі залучення і розміщення ресурсів банку як динамічної системи.

3. Виробничий (П.Конюховський, О.Карачун, Н. Мерфі) вважається як виробничий процес, пов'язаний з трансформацією банківських ресурсів у дохідні активи.

4. Посередницький/інституційний (Дж.Бенстон, Д.Даймонд, Ф.Аллен, К.Сміт) досліджується з позиції суспільного призначення банків на макро рівні спрямована на зменшення трансакційних витрат, асиметричності інформації та управління ризиками; на мікро рівні – отримання прибутку за рахунок економії на масштабі [22].

Дослідження банківської діяльності є важливим як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. З макроекономічної точки зору банківська діяльність, як форма фінансового посередництва, відіграє ключову роль у організації руху та перерозподілу фінансових ресурсів країни в умовах ринку. Неефективна банківська діяльність може призвести до дефіциту фінансових ресурсів у позичальників при їх надлишку у населення, що, у свою чергу, гальмує економічне зростання та погіршує національний добробут. Для споживачів банківських послуг це означає високі ціни та недоступність цих послуг. З мікроекономічної перспективи банківська діяльність є частиною банківської справи.

Отже, глибоке вивчення теоретичних підходів, які ми розглянули, показує важливість розрізнення двох рівнів розуміння сутності банківської діяльності: макроекономічного та мікроекономічного. На макроекономічному рівні результати банківської діяльності мають соціальну спрямованість і стосуються загальних функцій банків, які сприяють розвитку суспільства. На мікроекономічному рівні основною метою є досягнення прибутку, що відображає кінцевий результат діяльності банку як господарюючого суб'єкта та є основою його розвитку в умовах ринку. Таке розмежування дозволяє акцентувати соціальний аспект на макроекономічному рівні та економічний – на мікроекономічному.

Виявляється, що дуалістичний характер банківської діяльності з одного боку обумовлює існування різних підходів до розуміння її змісту та цілей, а з

іншого — динамічні зміни в фінансово-кредитній сфері сприяють розвитку нових напрямів у діяльності банків як посередників на фінансовому ринку.

Застосовуючи системно-елементний підхід до аналізу суті банківської діяльності, який поєднує основні аспекти різних концепцій, можна визначити наступне:

1. Банк є динамічною системою, що взаємодіє з навколишнім середовищем, і його функції проявляються як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях.

2. Посередницька роль банків полягає в акумуляції та розподілі фінансових ресурсів, з урахуванням вхідних і вихідних грошових потоків та впливу на них різних факторів.

3. Основною метою банківської діяльності є мінімізація витрат і отримання прибутку, що є основою для максимізації доходів акціонерів і ефективного управління банківським бізнесом.

Особливість функціонування банківських установ полягає в тому, що їхні продукти представлені у вигляді послуг, які реалізуються через проведення банківських операцій для задоволення потреб клієнтів. Банківські операції класифікуються за критеріями їх економічного змісту, функціонального призначення та відображення в фінансовій звітності. Зростання конкуренції на банківському ринку, впровадження новітніх інформаційних технологій і створення нових банківських продуктів призвели до постійного розширення спектру операцій і збільшення їх обсягів на фінансових ринках.

Банківські операції являють собою сукупність взаємопов'язаних дій, що спрямовані на виконання економічних завдань банку як учасника ринкових відносин. Вони охоплюють рух грошових коштів, цінних паперів, дорогоцінних металів або зобов'язань щодо їх переміщення, що виконуються на підставі укладених угод відповідно до чинного законодавства.

Сучасна практика проведення банківських операцій знаходиться на етапі значних змін, пов'язаних з переходом до використання цифрових технологій. Одним із основних трендів є дистанційне обслуговування клієнтів через

Інтернет-банкінг і мобільний банкінг. Це не лише підвищує ефективність банківських операцій, а й значно зменшує навантаження на фізичні відділення банків, що знижує їхні витрати. Ринок банківських послуг в Україні відзначається високою відкритістю до інтеграції електронних систем обслуговування як з боку банків, так і з боку клієнтів. Постійна конкуренція між банками та іншими фінансовими установами стимулює розвиток інноваційних банківських продуктів і послуг, що дозволяє прискорити та здешевити операції, покращити взаємодію з клієнтами та знаходити нові джерела доходів.

Таким чином, розширення спектру банківських послуг і впровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність банків сприяє досягненню основних цілей банківського менеджменту: підвищення ефективності та якості обслуговування клієнтів, зниження витрат на надання банківських продуктів, оптимізації інформаційних потоків і збільшення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЗА 2022 – 2024 РОКИ

2.1. Оцінка операційної ефективності банків

Аналіз кількості банківських установ за належністю капіталу є важливим інструментом для оцінки структури банківської системи країни. Це дозволяє: оцінити рівень іноземного впливу на національну економіку; визначити рівень конкуренції, адже більша кількість банків з різним капіталом може призвести до посилення конкуренції на ринку банківських послуг, що, в свою чергу, стимулює інновації, знижує вартість послуг і підвищує якість обслуговування; аналізувати стабільність фінансової системи, бо структура капіталу банків може відображати ризики фінансової системи, особливо якщо більшість банків належать іноземним інвесторам, що може створити залежність від зовнішніх економічних факторів; регулюючі органи можуть використовувати цю інформацію для коригування політики щодо національних і міжнародних банків, забезпечення стабільності банківської системи та управління ризиками (рис. 2.1).

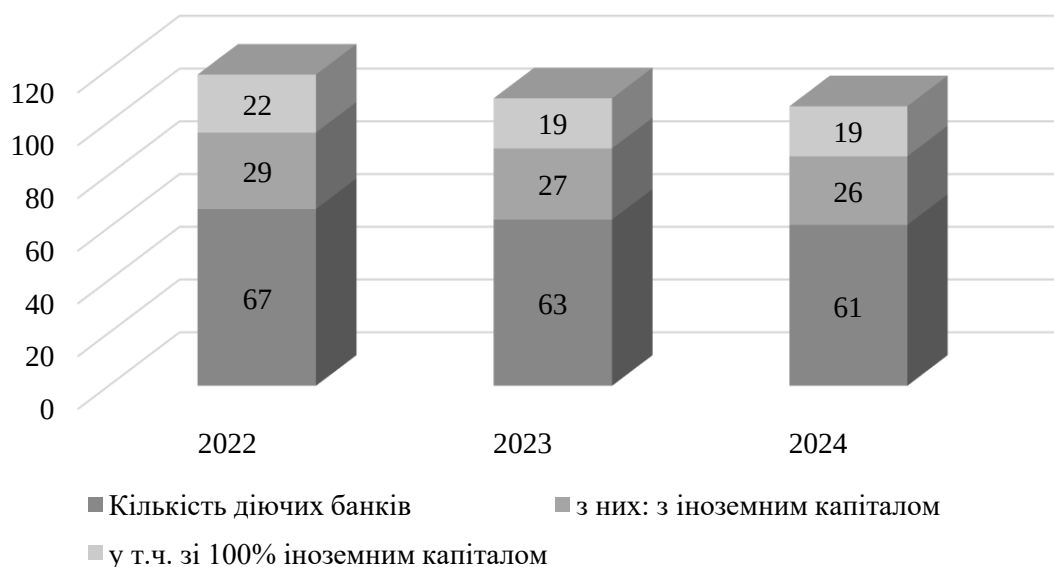

Рис. 2.1. Склад банківського сектору за 2022 – 2024 роки, од. [21]

Аналізуючи зміни у складі банківського сектору за період 2022 – 2024 років, можна помітити певні тенденції в його розвитку. Загальна кількість діючих банків зменшилася з 67 у 2022 році до 61 у 2024 році, що свідчить про скорочення числа банків на ринку, що є результатом об'єднання банків, виходу з ринку малих або фінансово нестабільних установ, а також змін у ринкових умовах, що сприяють концентрації сектору. Така динаміка вказує на те, що ринок переживає етап очищення, де залишаються лише більш стійкі та конкурентоспроможні банки.

Кількість банків з іноземним капіталом також зменшилася за цей період. У 2022 році їх було 29, у 2023 році – 27, а в 2024 році – 26. Це свідчить про деяке скорочення іноземних інвестицій у банківський сектор, але зменшення не є різким. Тенденція зумовлена економічною або політичною нестабільністю, змінами в регуляторному середовищі та обережністю іноземних інвесторів, які є менше схильними до розширення своєї присутності на ринку в умовах невизначеності.

Що стосується банків зі 100% іноземним капіталом, то їхня кількість зменшилася з 22 у 2022 році до 19 у 2023 році та залишилася на тому ж рівні в 2024 році. Це свідчить про зменшення частки банків, які повністю належать іноземним інвесторам. Така зміна є результатом перегляду стратегії іноземних власників через зміну економічних умов або вплив зовнішніх факторів, які змушують іноземних інвесторів коригувати свої активи на ринку.

Таким чином, зниження загальної кількості банків та частки іноземних установ вказує на певні зміни в структурі банківського сектору, які зумовлені як внутрішніми економічними факторами, так і зовнішніми впливами. Скорочення кількості банків, особливо з іноземним капіталом, свідчить про обережність інвесторів, а також про певну економічну або політичну нестабільність, яка впливає на банки та їхні інвестиційні стратегії.

Таким чином, аналіз належності капіталу банківських установ допомагає розуміти структуру фінансового сектора, його взаємозв'язки з іншими економічними секторами і потенційні ризики для національної економіки.

Аналізуючи дані за період 2022-2024 роки щодо складу банків за типами капіталу, можна виявити певні тенденції та фактори, що впливають на зміну структури банківського сектору (рис. 2.2).

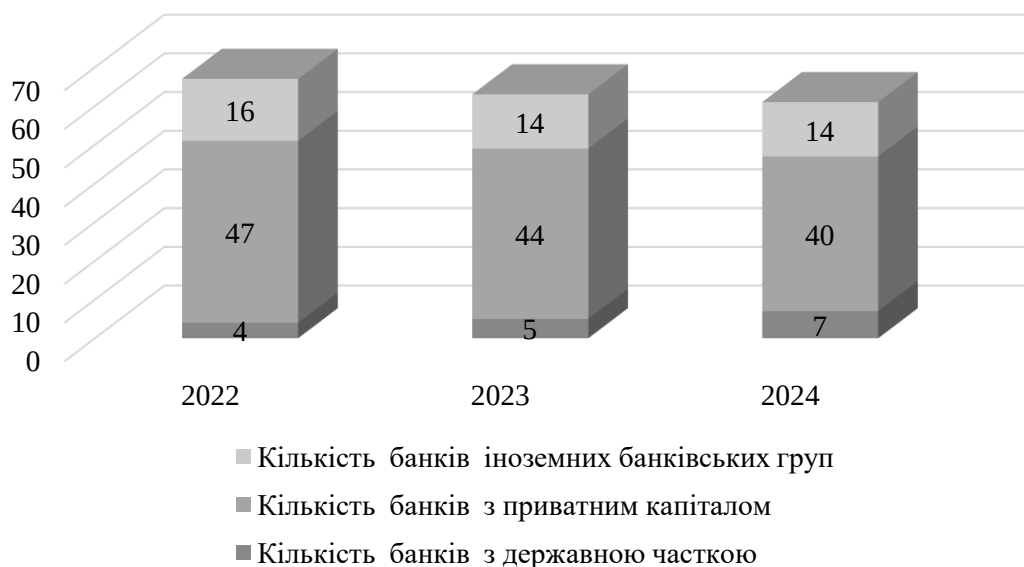

Рис. 2.2. Склад банківського сектору за класифікацією НБУ за 2022 – 2024 роки, од. [21]

Загальна кількість банків з державною часткою за досліджуваний період збільшилася. У 2022 році таких банків було 4, у 2023 – 5, а у 2024 році – вже 7. Це вказує на тенденцію до збільшення частки державних банків в банківському секторі, що є наслідком державної політики, спрямованої на посилення контролю за фінансовою системою, а також рекапіталізації та націоналізації окремих банків. Збільшення кількості банків з державною часткою також пов'язано з прагненням до стабільності фінансового сектору та необхідністю забезпечити підтримку економіки у періоди криз.

Кількість банків з приватним капіталом, навпаки, зменшилася. У 2022 році таких банків було 47, у 2023 – 44, а у 2024 році – 40. Це свідчить про скорочення кількості приватних банків, що є результатом кількох факторів, серед яких посилення конкуренції, фінансові труднощі окремих банків, злиття та поглинання банків, а також можливі негативні економічні чинники, які змушують менші банки виходити з ринку або об'єднуватися з іншими установами для підвищення стабільності.

Кількість банків іноземних банківських груп у 2023 році знизилася з 16 до 14, а в 2024 році цей показник залишився стабільним. Зменшення числа банків з іноземним капіталом зумовлено різними факторами, зокрема глобальною економічною нестабільністю, ризиками, пов'язаними з політичними змінами чи змінами в законодавчому середовищі, а також меншою привабливістю національного ринку для іноземних інвесторів через можливі ризики валютних коливань або макроекономічної нестабільності.

Загалом, спостерігається тенденція до збільшення ролі державних банків, що є реакцією на економічні виклики та потребу в стабільності фінансової системи, а також зменшення частки приватних банків через економічні труднощі та більш жорстку конкуренцію. Зменшення кількості банків з іноземним капіталом відображає певну обережність іноземних інвесторів у зв'язку з економічною ситуацією в країні.

У період з 2022 по 2024 рік динаміка кількості структурних підрозділів банків за типами капіталу демонструє цікаві зміни, що дозволяють зробити висновки про адаптацію банків до ринкових умов та стратегічні підходи до обслуговування клієнтів (рис. 2.3).

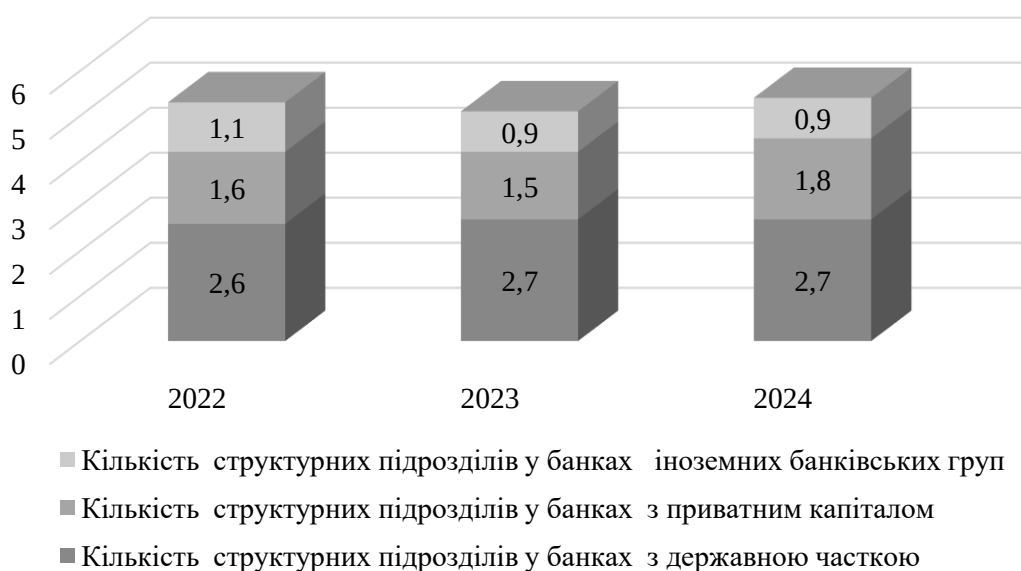

Рис. 2.3. Динаміка структурних підрозділів банків за 2022 – 2024 роки, од. [21]

Почнемо з банків з державною часткою. Їх кількість структурних підрозділів зросла з 2,6 тис. у 2022 році до 2,7 тис. у 2023 році і залишилася на

тому ж рівні в 2024 році. Ця стабільна тенденція свідчить про прагнення державних банків зберігати широку мережу обслуговування клієнтів, що є важливим для виконання соціально-економічних функцій, зокрема забезпечення доступу до банківських послуг у регіонах. Державні банки, як правило, не лише орієнтовані на прибуток, а й виконують роль інструментів державної політики, тому підтримка великої кількості підрозділів – стратегічно виправдана.

Щодо банків з приватним капіталом, спостерігається дещо нерівномірна динаміка. У 2022 році кількість підрозділів становила 1,6 тис., у 2023 році показник знизився до 1,5 тис., однак у 2024 році він зріс до 1,8 тис. Це свідчить про тимчасову оптимізацію мережі у 2023 році з метою скорочення витрат або адаптацію до цифрових каналів обслуговування. Водночас зростання у 2024 році є ознакою повернення інтересу до фізичної присутності в регіонах або розширення внаслідок зміцнення фінансової позиції.

У банків іноземних банківських груп кількість структурних підрозділів поступово зменшувалася: з 1,1 тис. у 2022 році до 0,9 тис. у 2023 році, і цей рівень зберігся у 2024 році. Це свідчить про збереження тренду на скорочення фізичної присутності, що пов'язане із переорієнтацією таких банків на онлайн-обслуговування, а також консервативною стратегією ведення бізнесу на тлі зростання ризиків. Іноземні банки традиційно мають високу цифрову зрілість і можуть дозволити собі обмежити фізичну інфраструктуру, зосереджуючись на ефективності та зниженні витрат.

Таким чином, динаміка показує, що державні банки прагнуть зберігати стабільну мережу відділень, приватні банки адаптуються до ринкових змін і шукають баланс між ефективністю та доступністю, а іноземні банки переважно скорочують фізичну інфраструктуру, роблячи ставку на цифрові канали. Це відображає різницю у стратегічних пріоритетах різних груп банків та вплив зовнішніх факторів, таких як технологічні зміни, конкурентне середовище і макроекономічна ситуація.

Упродовж 2022 – 2024 років банківський сектор України демонстрував стійке зростання основних операційних показників, що відображає його

адаптивність до складних економічних умов і загальну стабілізацію фінансової системи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники операційної діяльності банківських установ за 2022 – 2024 роки,
млрд грн [21]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Активи, в т.ч.	2351,7	2945	593,3	3422,6	477,6
Кредити надані клієнтам	1036,2	1024,7	-11,5	1138	113,3
Вкладення в цінні папери та депозитні сертифікати	1022,7	1466,5	443,8	1693	226,5
Пасиви	2351,7	2945	593,3	3422,6	477,6
Капітал	215,8	296	80,2	381,6	85,6
Зобов'язання банків	2135,8	2649	513,2	3041	392

Загальний обсяг активів банків за три роки зріс на 1070,9 млрд грн: з 2351,7 млрд грн у 2022 році до 3422,6 млрд грн у 2024-му. Найбільш значне зростання спостерігалось у 2023 році (+593,3 млрд грн), а в 2024 році темп трохи сповільнився, але залишався вагомим (+477,6 млрд грн). Це свідчить про збільшення масштабів діяльності банків, нарощення обсягів операцій та зростання довіри до банківської системи.

У структурі активів важливу роль відіграють кредити, надані клієнтам. У 2023 році зафіксоване незначне скорочення кредитного портфеля на 11,5 млрд грн, що зумовлено як консервативною кредитною політикою на тлі воєнних ризиків і макроекономічної нестабільності, так і послабленням попиту з боку

бізнесу. Водночас у 2024 році ситуація змінилася: обсяг кредитування зріс на 113,3 млрд грн, що сигналізує про поживлення економічної активності, зростання потреби в обігових коштах та довгостроковому фінансуванні.

Найбільш динамічне зростання серед активів продемонстрували вкладення у цінні папери та депозитні сертифікати: з 1022,7 млрд грн у 2022 році до 1693 млрд грн у 2024-му. Зростання на 443,8 млрд грн у 2023 році та ще на 226,5 млрд грн у 2024 році свідчить про активну участь банків у фінансуванні державного боргу (зокрема через ОВДП), а також про зростання привабливості інструментів з фіксованим доходом на фоні збереження певного рівня інфляції та процентних ставок.

Пасиви банків повністю корелюють з динамікою активів, зростаючи з 2351,7 млрд грн у 2022 році до 3422,6 млрд грн у 2024 році. Це говорить про зростання ресурсної бази, що дозволило розширити операції як на кредитному, так і на інвестиційному напрямках. Водночас структура джерел фінансування змінилася: зобов'язання банків зросли на 905,2 млрд грн за період, тоді як власний капітал – на 165,8 млрд грн, що свідчить про збереження певного рівня фінансової стабільності і зміцнення банків.

Загалом, динаміка операційних показників свідчить про поступове зростання обсягів банківської діяльності, повернення до активнішого кредитування, значну роль банків у фінансуванні державних потреб та поступове зміцнення капітальної бази. На ці процеси вплинули як макроекономічні фактори (стабілізація курсу, контрольована інфляція, політика НБУ), так і мікроекономічні (зростання бізнес-активності, інвестиційні можливості та трансформація банківських стратегій).

Упродовж 2022 – 2024 років динаміка кредитування в банківському секторі України зазнала певних коливань, що відображають як внутрішні економічні тенденції, так і зовнішні виклики (табл. 2.2).

Загальний обсяг кредитів, наданих клієнтам, у 2023 році дещо скоротився порівняно з попереднім роком – з 1036,2 млрд грн до 1024,7 млрд грн, тобто на 11,5 млрд грн. Це зниження можна пов'язати з підвищеними ризиками у зв'язку

з війною, консервативною політикою банків у сфері кредитування, зниженим попитом з боку бізнесу, а також тимчасовим зниженням економічної активності. Водночас у 2024 році ситуація змінилася: кредитний портфель зріс на 113,3 млрд грн і досяг 1138 млрд грн, що свідчить про поступову стабілізацію економіки, відновлення довіри до банківської системи та посилення попиту на фінансування.

Таблиця 2.2

Динаміка кредитів наданих банківськими установами за 2022 – 2024 роки, млрд грн [21]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Кредити надані клієнтам	1036,2	1024,7	-11,5	1138	113,3
кредити, що надані органам державної влади	24,8	18,3	-6,5	13,1	-5,2
кредити, що надані суб`єктам господарювання	801,4	783,7	-17,7	850,6	66,9
кредити, що надані фізичним особам	209,9	222,6	12,7	274,3	51,7
кредити, надані небанківським фінансовим установам	0,1	0,1	0	0,1	0

Зокрема, кредити, надані органам державної влади, упродовж двох років зменшувались: із 24,8 млрд грн у 2022 році до 13,1 млрд грн у 2024-му. Це зниження на 6,5 млрд грн у 2023 році та ще на 5,2 млрд грн у 2024 році пов'язане зі зменшенням потреби в банківських позиках з боку державних органів через переорієнтацію на зовнішнє фінансування та грантову допомогу міжнародних партнерів.

Кредитування суб`єктів господарювання, тобто бізнесу, у 2023 році також зазнало скорочення – на 17,7 млрд грн. Це свідчить про обережну кредитну

політику банків, пов'язану з високими ризиками неплатоспроможності в умовах нестабільної економіки. Проте вже у 2024 році відбулося значне пожвавлення: приріст становив 66,9 млрд грн. Така позитивна динаміка є результатом активізації урядових програм підтримки бізнесу, стабілізації ринку, адаптації підприємств до умов війни, а також пожвавлення виробничої діяльності.

Що стосується кредитування фізичних осіб, то тут спостерігається сталий ріст: з 209,9 млрд грн у 2022 році до 274,3 млрд грн у 2024-му. У 2023 році приріст склав 12,7 млрд грн, а у 2024 році – вже 51,7 млрд грн. Це свідчить про зростання платоспроможності населення, розширення попиту на споживче кредитування та іпотечні продукти, а також розвиток цифрових банківських сервісів, що спрощують процес оформлення кредитів.

Обсяг кредитів, наданих небанківським фінансовим установам, залишився стабільним на рівні 0,1 млрд грн протягом усього періоду, що свідчить про обмежену співпрацю банків з цим сегментом або про обмежені потреби самих небанківських установ у залученні таких кредитів.

Загалом, динаміка кредитування демонструє поступовий вихід банківського сектору з фази обережності та перехід до активнішої участі в економічному зростанні. Впливові фактори включають макроекономічну стабілізацію, політику НБУ, державні програми стимулювання, адаптацію ринку до умов війни та відновлення довіри клієнтів до фінансових установ.

Упродовж 2022 – 2024 років зобов'язання банківських установ України демонстрували поступове зростання, що відображає як активізацію банківської діяльності, так і загальну тенденцію до фінансової стабілізації в умовах воєнного та післякризового періоду (табл. 2.3).

Загальний обсяг зобов'язань банків зріс з 2135,8 млрд грн у 2022 році до 3041,0 млрд грн у 2024-му. У 2023 році приріст становив 513,2 млрд грн, а у 2024-му – ще 392 млрд грн. Така динаміка свідчить про зростання довіри до банківської системи, а також про посилення активності економічних агентів, які дедалі частіше розміщують свої кошти в банківських установах.

Таблиця 2.3

Динаміка зобов'язань банківських установ України за 2022 – 2024 роки, млрд грн [21]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Зобов'язання банків	2135,8	2649,0	513,2	3041,0	392
Зобов'язання банків в іноземній валюті	799,1	867,6	68,5	993,1	125,5
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	6,5	6,8	0,3	4,3	-2,5
Кошти суб'єктів господарювання	889,5	1260,2	370,7	1497,4	237,2
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	933,2	1083,8	150,6	1216,5	132,7
Кошти небанківських фінансових установ	53,2	61,7	8,5	66,4	4,7

Особливо помітним є приріст зобов'язань банків в іноземній валюті – з 799,1 млрд грн у 2022 році до 993,1 млрд грн у 2024 році. Щорічне зростання (на 68,5 млрд грн у 2023 році та на 125,5 млрд грн у 2024 році) пояснюється кількома факторами: посиленням ролі валюти як інструменту збереження вартості, активізацією зовнішньоекономічної діяльності, а також притоком іноземного фінансування та допомоги.

У сегменті строкових вкладів інших банків та отриманих міжбанківських кредитів спостерігалася нестабільність. У 2023 році ці зобов'язання дещо зросли на 0,3 млрд грн, однак у 2024-му знизилися на 2,5 млрд грн. Це свідчить про обмежену роль міжбанківського кредитування в Україні, а також про зменшення

потреби в позичених міжбанківських ресурсах, що може бути ознакою достатньої ліквідності у системі.

Зобов'язання перед суб'єктами господарювання – одним із ключових джерел залучення ресурсів – за два роки зросли на 607,9 млрд грн. У 2023 році приріст становив 370,7 млрд грн, а в 2024-му – ще 237,2 млрд грн. Така тенденція свідчить про відновлення економічної активності бізнесу, зростання обсягів обігових коштів, а також про підвищену схильність підприємств зберігати ліквідність у банківській системі.

Кошти фізичних осіб, включаючи ощадні та депозитні сертифікати, також демонструють стабільне зростання: з 933,2 млрд грн у 2022 році до 1216,5 млрд грн у 2024 році. Приріст становив 150,6 млрд грн у 2023 році та 132,7 млрд грн у 2024 році. Це свідчить про зростання довіри населення до банків, а також про поступове відновлення їхніх доходів та здатності накопичувати заощадження навіть в умовах нестабільності.

Кошти, залучені від небанківських фінансових установ, зростали помірно: з 53,2 млрд грн у 2022 році до 66,4 млрд грн у 2024 році. Хоча абсолютне зростання є незначним (8,5 млрд грн у 2023 та 4,7 млрд грн у 2024), воно все ж демонструє тенденцію до розширення взаємодії між банківським та небанківським фінансовими секторами.

У цілому, динаміка зобов'язань банківських установ за аналізований період вказує на поступове зміцнення банківської системи, що супроводжується зростанням довіри як з боку населення, так і бізнесу. Основними чинниками цього процесу є макроекономічна стабілізація, підтримка міжнародних партнерів, активізація внутрішнього ринку, ефективна політика регулятора та цифровізація банківських послуг.

У цілому, результати діяльності банківських установ за 2022 – 2024 роки підтверджують здатність банківської системи адаптуватися до складних умов, підтримувати фінансову стабільність та активно сприяти відновленню економіки України. Подальший розвиток сектору буде залежати від загальної

макроекономічної ситуації, ефективності регуляторної політики, темпів цифровізації та рівня довіри з боку громадськості та інвесторів.

2.2. Дослідження фінансових результатів банківського сектору та вплив на економіку роботи банківських установ

Фінансові результати банківського сектору – це сукупність ключових показників, які відображають ефективність, прибутковість та стабільність діяльності банківської системи країни за певний період (місяць, квартал, рік). Іншими словами, це підсумки роботи банків за фінансовими показниками, які дають змогу оцінити, наскільки успішно банки виконують свої функції в умовах ринку.

До основних показників фінансових результатів банківського сектору зазвичай відносять:

1. Чистий прибуток або збиток банківської системи – скільки банків заробили (або втратили) загалом.

2. Доходи і витрати банків – скільки банківський сектор отримав доходів (наприклад, від кредитування, інвестицій) та скільки витратив (на обслуговування клієнтів, персонал, амортизацію тощо).

3. Рентабельність активів (ROA) – показує, наскільки ефективно використовуються активи банків для отримання прибутку.

4. Рентабельність капіталу (ROE) – відображає прибутковість власного капіталу банку.

5. Чистий процентний дохід – різниця між доходами від активних операцій (кредити, облігації) та витратами на пасиви (депозити, кредити від інших банків).

6. Чистий комісійний дохід – скільки банки заробили на послугах, не пов'язаних із кредитуванням (обслуговування рахунків, перекази, гарантії тощо).

Аналіз фінансових результатів банківського сектору проводиться з метою оцінки стабільності банківської системи, прогнозування макроекономічної

ситуації, формування банківської політики, прийняття рішень інвесторами та клієнтами – показники фінансової стійкості впливають на довіру до банків.

Аналіз динаміки ключових показників розвитку економіки та банківського сектору України за 2022–2024 роки свідчить про поступове відновлення фінансово-економічної стабільності після кризового 2022 року, зумовленого широкомасштабною війною та її наслідками (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка ключових показників розвитку економіки і банківського сектору України за 2022 – 2024 роки, млрд грн [20]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Реальний ВВП	3865,8	5518,1	1652,3	5678,1	160
Інфляція, %	26,6	5,1	-21,5	10,7	5,6
Регулятивний капітал банків	211,2	258,3	47,1	245,1	-13,2
Депозити у гривні	887,2	1218,2	331	1196,1	-22,1
Кредити у гривні	1040,7	1031,5	-9,2	1173,4	141,9
Частка активів банків у ВВП, %	45,3	45	-0,3	44,7	-0,3
Міжнародні резерви, млрд дол США	28,5	40,5	12	43,8	3,3
Прибуток банківського сектору	24,7	86,5	61,8	103,7	17,2
Чисті активи	2000,8	2433,6	432,8	2741	307,4
Облікова ставка (на кінець періоду), %	25	15	-10	13,5	-1,5
Частка безготівкових розрахунків, %	60,9	65	4,1	64,5	-0,5

Перш за все, помітне зростання реального ВВП, який у 2023 році зріс на 1652,3 млрд грн порівняно з 2022 роком, а в 2024 році продемонстрував додаткове, хоч і незначне, зростання на 160 млрд грн. Це свідчить про

стабілізацію економіки та певну адаптацію до нових умов функціонування. Зниження інфляції у 2023 році до 5,1% (порівняно з 26,6% у 2022 році) відображає ефективні заходи Національного банку України (НБУ) з монетарної стабілізації, проте вже у 2024 році відбулося її повторне зростання до 10,7%, що свідчить про відновлення споживчого попиту на тлі все ще наявних інфляційних ризиків.

Регулятивний капітал банків у 2023 році зріс на 47,1 млрд грн, що позитивно вплинуло на фінансову стійкість банківської системи, однак у 2024 році спостерігається його зниження на 13,2 млрд грн, що може бути наслідком змін у структурі активів або політики резервування. Депозитна база у гривні зросла в 2023 році на 331 млрд грн, проте у 2024 році відбулося незначне зниження на 22,1 млрд грн, що пов'язане з підвищенням споживчих витрат населення чи зниженням дохідності депозитів на фоні зменшення облікової ставки НБУ (з 25% у 2022 році до 13,5% у 2024 році).

Показники кредитування у гривні демонструють зменшення у 2023 році, але вже у 2024 році – суттєве зростання на 141,9 млрд грн, що свідчить про активізацію банківського кредитування економіки, ймовірно, під впливом зростання ділової активності та зменшення вартості кредитних ресурсів. Прибуток банківського сектору суттєво зріс: з 24,7 млрд грн у 2022 році до 86,5 млрд у 2023 році та 103,7 млрд грн у 2024 році, що демонструє відновлення ефективності банківської діяльності та зростання попиту на банківські послуги.

Чисті активи банків за три роки зросли на понад 700 млрд грн, що є ознакою розширення банківських операцій та зміцнення фінансових позицій. У той же час частка активів банків у ВВП знизилася з 45,3% у 2022 році до 44,7% у 2024 році, що вказує на випереджальне зростання реального ВВП порівняно з активами банків. Збільшення міжнародних резервів з 28,5 до 43,8 млрд дол. США свідчить про підвищення зовнішньоекономічної стійкості країни та довіри до фінансової політики НБУ.

Нарешті, частка безготівкових розрахунків зросла у 2023 році, але незначно знизилася у 2024 році, що може бути наслідком стабілізації попиту на традиційні форми розрахунків або специфіки споживчої поведінки.

Загалом, динаміка ключових показників демонструє позитивні тенденції в економіці України та банківському секторі, попри окремі коливання, що свідчить про поступове зміцнення фінансової системи та її адаптивність до складних умов.

Аналіз фінансових показників роботи банківських установ України за 2022 – 2024 роки свідчить про поступове зростання ефективності та прибутковості банківського сектору, а також про зміну структури доходів і витрат у напрямку підвищення ролі процентних та комісійних операцій (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Фінансові показники роботи банківських установ за 2022 – 2024 роки,
млрд грн [21]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Доходи	357,5	446,7	89,2	507,3	60,6
Процентні доходи	217,1	304,4	87,3	351,6	47,2
Комісійні доходи	85,6	97,6	12,0	110,7	13,1
Витрати	335,6	363,7	28,1	403,6	39,9
Процентні витрати	65,4	103	37,6	117,3	14,3
Комісійні витрати	35,4	46,5	11,1	53,8	7,3
Фінансовий результат (прибуток)	21,9	83,0	61,1	103,7	20,7

У 2022 році загальний обсяг доходів банків становив 357,5 млрд грн, а вже у 2023 році зріс до 446,7 млрд грн (+89,2 млрд грн), що становить зростання на 25%. У 2024 році доходи зросли ще на 60,6 млрд грн (до 507,3 млрд грн), тобто на 13,6% порівняно з попереднім роком. Основним джерелом доходів залишаються процентні доходи, які зросли з 217,1 млрд грн у 2022 році до 351,6

млрд грн у 2024 році, тобто майже на 62% за два роки. Їх частка у загальній структурі доходів становила: у 2022 році – 60,7%, у 2023 році – 68,1%, у 2024 році – 69,3%.

Це свідчить про зростання ролі кредитних операцій і прибутковості активів банків. У той же час комісійні доходи також продемонстрували зростання: з 85,6 до 110,7 млрд грн, тобто на 29,4% за два роки, однак їх частка в загальному доході знизилася з 23,9% у 2022 році до 21,8% у 2024 році, що говорить про відносно повільніші темпи зростання цього джерела.

Щодо витрат, то в 2023 році вони зросли на 28,1 млрд грн (з 335,6 до 363,7 млрд грн), а в 2024 – ще на 39,9 млрд грн (до 403,6 млрд грн). Найбільше зростання зафіксовано за статтею процентних витрат, які зросли з 65,4 до 117,3 млрд грн за два роки (+79,4%), що пов'язано із підвищенням ставок за депозитами та іншими зобов'язаннями, а також загальним зростанням обсягів залучених ресурсів. Їх частка у витратах змінилася наступним чином: 2022 рік – 19,5%, 2023 рік – 28,3%, 2024 рік – 29,1%.

Комісійні витрати зросли з 35,4 до 53,8 млрд грн, або на 18,4 млрд грн (+52%), а їхня частка у витратах зросла з 10,5% у 2022 році до 13,3% у 2024 році.

Найважливішим індикатором ефективності є фінансовий результат (прибуток банківського сектору), який зріс у 2023 році на 61,1 млрд грн (з 21,9 до 83 млрд грн), а в 2024 році – ще на 20,7 млрд грн, до 103,7 млрд грн. Це свідчить про суттєве покращення прибутковості, незважаючи на зростання витрат. Загалом, рентабельність банківського бізнесу значно покращилася, зумовлена як зростанням процентних доходів, так і оптимізацією витрат.

Доходи банків зростають стабільно, з поступовим зміщенням фокусу на процентні доходи. Процентні витрати зростають швидше, що потребує ефективного управління ресурсною базою. Фінансовий результат демонструє суттєве зростання, що свідчить про загальну фінансову стійкість банківської системи. Структура доходів і витрат свідчить про трансформацію бізнес-моделей банків у напрямку активнішого кредитування, розширення продуктової лінійки та збільшення залучених коштів від населення та бізнесу.

У період з 2022 по 2024 роки показники фінансової ефективності банківського сектору України – зокрема рентабельність активів (ROA) та рентабельність капіталу (ROE) – демонстрували істотну змінність, що відображає як адаптацію банків до нових умов, так і вплив внутрішніх і зовнішніх економічних факторів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка ключових показників фінансової ефективності банківських установ за 2022 – 2024 роки, млрд грн [20]

Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2022 року	2024 рік	Відхилення (+,-) 2024 до 2023 року
Рентабельність активів (ROA), %	1,04	3,24	2,2	3,35	0,11
Рентабельність капіталу (ROE), %	9,68	52,77	43,09	29,07	-23,7

У 2023 році рентабельність активів зросла з 1,04% до 3,24%, тобто втричі, що свідчить про суттєве покращення ефективності використання активів банків. Така позитивна динаміка зумовлена зростанням прибутковості банківських операцій на тлі підвищеного попиту на фінансові послуги, зменшенням частки проблемних активів, а також стабілізацією макроекономічної ситуації порівняно з 2022 роком.

У 2024 році зростання ROA сповільнилося, показник досяг 3,35%, що є лише незначним підвищенням (+0,11 п.п.). Це вказує на часткове насичення ефективності використання активів або збільшення витрат на фоні зростаючої конкуренції.

Рентабельність капіталу (ROE) продемонструвала ще більш динамічну зміну. У 2023 році цей показник зріс з 9,68% до рекордних 52,77%, що означає понад п'ятиразове зростання прибутковості власного капіталу. Таке різке підвищення могло бути зумовлене як оптимізацією капітальної структури банків,

так і надзвичайно високими прибутками в умовах швидкого зростання обсягів активних операцій та доходів.

Втім, у 2024 році ROE знизився до 29,07%, тобто зменшився на 23,7 п.п. Хоча це і залишається високим рівнем, така динаміка свідчить про збільшення витрат, підвищення регуляторних вимог до капіталу або зміну структури доходів. Крім того, зростання капіталу банків у 2024 році могло також «розмити» відносний прибуток.

У підсумку, динаміка ROA і ROE за аналізований період свідчить про те, що банки в 2023 році досягли пікових значень ефективності, але у 2024 році зіткнулися з необхідністю адаптації до нових викликів і поступової нормалізації прибутковості.

Загалом, фінансові результати банківського сектору свідчать про позитивні тенденції в розвитку цього сегменту економіки, але також вказують на необхідність постійної адаптації до нових умов і посилення конкурентоспроможності на фінансових ринках.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

3.1. Актуальні проблеми діяльності банківських установ в Україні

У сучасних реаліях економічного розвитку України банківська система посідає важливе місце в забезпеченні фінансової рівноваги та стимулюванні зростання національної економіки. Незважаючи на позитивні зміни, досягнуті після переходу до ринкових механізмів, вітчизняна банківська система й надалі зіштовхується з низкою серйозних викликів, що впливають на її ефективність та стійкість.

Політична та економічна дестабілізація, яка мала місце в 2013 – 2015 роках, включаючи анексію Криму, бойові дії на сході країни, а також повномасштабне вторгнення росії в 2022 році, суттєво позначилися на функціонуванні фінансової системи держави. Особливо сильного удару зазнала банківська сфера, якій довелося адаптуватися до нових викликів. Незважаючи на складні умови, банки продовжили обслуговувати клієнтів, дотримуючись вимог регулятора – Національного банку України. Водночас, під впливом кризових обставин структура банківського сектора зазнала трансформацій, що має прямий вплив на рівень стабільності та безпеки банківського ринку країни [25, с. 44].

Під час війни банківський сектор опинився перед численними викликами, що створили серйозні ризики для його стабільного функціонування. Зокрема, спостерігається суттєве посилення макроекономічних загроз у зв'язку з різким спадом економічної активності та зростанням дефіциту державного бюджету. Водночас актуалізувався валютний ризик, який наразі вдається стримувати завдяки фіксованому валютному курсу та збалансованим валютним позиціям банків.

Особливу загрозу становить кредитний ризик, обумовлений скороченням доходів населення й зупинкою роботи багатьох підприємств. Також підвищився

ризик зниження прибутковості, зумовлений збитками від проблемних кредитів і необхідністю створення значних обсягів резервів. Окрім того, зростає операційний ризик, який пов'язаний із підвищенням кіберзагроз і технічними збоями у роботі платіжної інфраструктури, що може призвести до втрати даних, фінансових ресурсів та інших критично важливих активів.

Під час війни банківська система стикнулася з великою кількістю проблем, які впливають на діяльність банків:

1. Кібератаки. Станом на 4 серпня 2022 року було зафіксовано 796 кіберінцидентів, ініційованих з боку росії, значна частина яких була спрямована на банківську інфраструктуру. Найбільша інтенсивність атак припала на лютий-березень 2022 року, що призвело до тимчасового переходу багатьох торговельних мереж на розрахунок виключно готівкою. Попри те, що кіберзагрози не припинилися, їх ефективність суттєво зменшилася порівняно з початковим етапом вторгнення.

2. Дефіцит кадрів. Воєнні дії та постійна загроза обстрілів у різних регіонах країни зумовили істотне скорочення персоналу в банківській сфері. Частина працівників була змушена залишити свої робочі місця у зв'язку з тимчасовим закриттям відділень, інші – за власним бажанням з міркувань безпеки.

3. Проблеми з погашенням кредитів. Війна призвела до фактичного зупинення процесу кредитування, а значна кількість раніше виданих позик залишилася непогашеною. Торгово-промислова палата України визнала наявність форс-мажорних обставин, які юридично підтверджують неможливість виконання кредитних зобов'язань в умовах воєнного стану.

4. Збої в роботі платіжних систем. На початку повномасштабного вторгнення виникли труднощі з проведенням платежів, зокрема під час спроб підприємств терміново здійснити виплати заробітної плати або перерахувати допомогу. І хоча система стабілізувалася, окремі затримки переказів – особливо на гуманітарні та оборонні цілі – продовжують мати місце. Основними чинниками залишаються технічні неполадки та брак персоналу в банківських

установах, розташованих у зонах бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях.

5. Втрати банківської інфраструктури. Внаслідок окупації частини східних і південних регіонів країни банківський сектор втратив значну частину інфраструктури – зруйновано або втрачено доступ до відділень, банкоматів, серверних та інших критичних об'єктів, що ускладнило надання фінансових послуг у цих регіонах.

6. Падіння платоспроможності клієнтів. Через бойові дії багато громадян залишилися без роботи, а підприємства змушені були скоротити або зупинити свою діяльність. Це призвело до зменшення доходів як населення, так і бізнесу, що, своєю чергою, викликало скорочення депозитної бази банків і зростання частки проблемних кредитів.

7. Виведення капіталу. Умови невизначеності та економічної нестабільності стимулюють інвесторів до виведення своїх коштів з України. Це призводить до дефіциту капіталу в фінансовій системі та обмежує можливості банків у фінансуванні економіки через зменшення ресурсної бази.

8. Зростання витрат на забезпечення безпеки. Банківські установи змушені інвестувати значні кошти в кіберзахист, модернізацію ІТ-систем та забезпечення збереження персональних даних клієнтів. Такі заходи підвищують загальні операційні витрати, що тисне на фінансові результати банків.

Крім воєнних викликів, банківський сектор України стикається й з рядом системних проблем, не пов'язаних безпосередньо з війною. До них належать часті зміни регуляторного середовища, високий рівень тіньової економіки, значні кредитні ризики та недостатній рівень капіталізації банків. Також до негативних чинників варто віднести велику частку проблемних кредитів, низьку фінансову обізнаність населення, недостатню довіру громадян до банків, а також слабе інформування про банківські продукти. Окремо варто зазначити домінування державних банків на ринку, що впливає на конкуренцію в секторі.

На початку грудня 2023 року набув чинності Закон №3474-IX, який регламентує окремі аспекти оподаткування банківських установ та вносить

відповідні зміни до Податкового кодексу України. Цим законом запроваджено додаткове, тимчасове оподаткування банківської сфери. Зокрема, у 2023 році прибутки банків підлягали оподаткуванню за підвищеною ставкою у 50%. З 2024 року базову ставку податку на прибуток банків визначено на рівні 25%. Проте, 17 вересня 2024 року Верховна Рада України схвалила у першому читанні ініціативу щодо повторного застосування 50% податку на надприбутки банківських установ.

Фахівці звертають увагу на те, що для банківської системи особливо важливо зберігати достатній рівень капіталу, аби виконувати свої ключові функції – фінансування економіки, купівля державних облігацій та протидія наслідкам війни. З огляду на це, повторне підвищення податкового навантаження хоч і матиме обмежений вплив на дохідну частину державного бюджету, однак може становити серйозну загрозу для стабільності банківського сектору.

У 2023 році Національний банк України після річної перерви провів оцінювання фінансової стійкості провідних банків. За результатами перевірки, 15 установ продемонстрували відповідність вимогам щодо капіталу, а ще два – державні Сенс Банк та Укргазбанк – до грудня змогли забезпечити нормативний рівень достатності капіталу. Разом із тим, для деяких банків, зокрема Укрексімбанку, Правекс Банку та МТБ Банку, потреба у додатковому капіталі на кінець 2023 року становила приблизно 10 мільярдів гривень.

Ці кошти необхідні для досягнення цільового рівня капіталізації, що забезпечуватиме дотримання банками нормативних вимог у перспективі [30]. Основним чинником виникнення потреби у додатковому капіталі в цих п'яти банків стала їх нижча операційна ефективність порівняно із середніми показниками по сектору. Упродовж останніх трьох кварталів 2022 року та першого кварталу 2023 року ці установи демонстрували низький рівень процентної маржі та високі операційні витрати у співвідношенні до доходів. До того ж, негативний вплив на капітал справили очікувані втрати, пов'язані з підвищеним кредитним ризиком [28].

У 2023–2024 роках в Україні було націоналізовано кілька банків, зокрема Сенс Банк, Перший інвестиційний банк та Мотор-банк. Передача цих установ у власність держави відбулася через виявлені зв'язки їх колишніх власників із країною-агресором. Відповідно до статті 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність», державними визнаються банки, у яких 100% статутного капіталу перебуває у державній власності [26]. Наразі в Україні функціонує сім таких установ: Приватбанк, Ощадбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Сенс Банк, Перший інвестиційний банк та Мотор-банк.

Націоналізація банків, які раніше належали структурам, пов'язаним із РФ, позитивно впливає на очищення банківського сектору від зовнішніх загроз. Водночас зростання частки державних банків викликає занепокоєння, оскільки такі установи часто перебувають у полі зору політичних сил і можуть використовуватись як інструменти впливу з боку влади.

На сучасному етапі банківський сектор України стикається з комплексом системних та зовнішніх викликів, які суттєво впливають на його стабільність, ефективність та здатність підтримувати економіку.

3.2. Стратегічні напрями підвищення ефективності функціонування банківських установ в Україні

В умовах глибоких трансформацій, спричинених повномасштабною війною, банківський сектор України стикається з безпрецедентними викликами. Проте, попри всі труднощі, саме банківські установи залишаються важливими інституціями підтримки економіки, забезпечуючи фінансову стабільність, кредитування, платіжні розрахунки та інвестиційні процеси. Для підвищення ефективності їхньої діяльності необхідно не лише адаптуватися до нових реалій, але й сформувати довгострокову стратегічну модель функціонування, орієнтовану на стійкість, інноваційність та довіру з боку суспільства.

Одним із головних стратегічних напрямів підвищення ефективності банківських установ є посилення їх фінансової стійкості, що потребує

комплексного підходу до капіталізації, управління ризиками та формування резервів.

По-перше, забезпечення належного рівня капіталу є критично важливим у складних умовах, що панують у країні, зокрема під час воєнного конфлікту. Банк повинен мати достатній запас капіталу, який дозволить йому витримувати фінансові потрясіння та покривати можливі втрати, що можуть виникнути через кредитні ризики, девальвацію валюти чи інші економічні потрясіння. Відсутність адекватного капіталу може призвести до дефіциту ліквідності та, в кінцевому підсумку, до фінансової нестабільності банківської установи.

По-друге, поліпшення управління ризиками є необхідною умовою для підвищення стійкості банків. В умовах війни та економічної невизначеності банки повинні застосовувати новітні методики для оцінки і контролю різних видів ризиків: кредитного, валютного, операційного та ринкового. Поглиблений аналіз та своєчасне реагування на зміни в економічній ситуації дозволяють мінімізувати потенційні збитки і зберегти довіру клієнтів.

Нарешті, важливою складовою фінансової стійкості банків є формування резервів для покриття можливих ризиків. Створення достатніх резервів під проблемні кредити та інші ризикові активи дозволяє банку зберігати здатність стабільно функціонувати навіть у періоди економічної нестабільності. Такі резерви є своєрідним «трампліном», що дає змогу банкам долати короткострокові труднощі та уникати серйозних фінансових криз.

Цифровізація банківських послуг стає важливим напрямом для підвищення ефективності та конкурентоспроможності банків в Україні. Перш за все, розширення онлайн-сервісів дозволяє банкам знизити операційні витрати, зробити обслуговування клієнтів більш зручним та доступним. Це сприяє залученню нових користувачів, адже онлайн-платформи надають можливість здійснювати банківські операції з будь-якого місця і в будь-який час, що є важливим фактором у сучасному світі, де цифрові технології займають центральне місце в житті людей.

Інтеграція штучного інтелекту та Big Data дозволяє банкам значно покращити процес прийняття рішень. Аналітичні інструменти на основі великих даних допомагають банкам краще розуміти потреби своїх клієнтів, аналізувати поведінкові патерни та прогнозувати можливі ризики. Це дає змогу створювати більш персоналізовані банківські продукти, вдосконалювати стратегії кредитування та оптимізувати управлінські процеси, що в результаті збільшує доходність банків.

Проте, разом з розвитком цифрових послуг зростає і потреба у посиленій кібербезпеці. В умовах постійного зростання кібератак банки повинні інвестувати в сучасні технології захисту даних і стабільність своєї цифрової інфраструктури. Система захисту від атак повинна бути високотехнологічною та адаптованою до новітніх загроз, що дозволяє зберігати довіру клієнтів та мінімізувати ризики, пов'язані з витоком даних або фінансовими шахрайствами.

Розвиток кредитування та підтримка бізнесу є ключовим аспектом для відновлення економіки України, особливо в умовах посткризового періоду. Банки відіграють важливу роль у стимулюванні економічного зростання, надаючи пільгове фінансування для стратегічних секторів економіки, таких як малий і середній бізнес, агросектор та енергетика. Це дозволяє підприємствам отримувати доступ до фінансових ресурсів на вигідних умовах, що сприяє їхньому відновленню та розвитку. Підтримка цих секторів є важливою не тільки для відновлення економічної діяльності, але й для забезпечення сталого розвитку країни в майбутньому.

Запровадження нових кредитних продуктів з гнучкими умовами фінансування допомагає адаптувати банківську систему до потреб післякризової економіки. Такі продукти дозволяють зменшити ризики для банків і водночас стимулюють попит з боку клієнтів, надаючи їм можливість отримати фінансування, яке враховує зміни в економічній ситуації та потреби бізнесу.

Крім того, партнерство банків з державними програмами, такими як програма кредитування під низькі відсоткові ставки (5-7-9%), забезпечує додаткову ліквідність для фінансового сектора. Участь у таких програмах

дозволяє банкам знижувати фінансові ризики, а підприємствам отримувати доступ до кредитів на вигідних умовах, що, в свою чергу, сприяє розвитку бізнесу та економіки загалом.

Поліпшення якості активів та зменшення проблемних кредитів є важливим аспектом для зміцнення фінансової стійкості банків. Для ефективного вирішення цього питання необхідна реструктуризація боргів позичальників, які тимчасово втратили платоспроможність через економічні труднощі, спричинені війною. Банки повинні розробляти індивідуальні рішення для таких позичальників, пропонуючи гнучкі умови, що дозволяють їм відновити свої фінансові зобов'язання та уникнути банкрутства.

Активне управління проблемною заборгованістю також є критично важливим для банківської системи. Це включає створення спеціалізованих підрозділів, які займаються роботою з проблемними активами, а також співпрацю з колекторами та продаж портфелів проблемних кредитів. Такі заходи допомагають скоротити обсяг невикладених кредитів і зменшити їхній негативний вплив на фінансовий стан банку.

Для запобігання накопиченню проблемних кредитів у майбутньому необхідно вдосконалювати процеси кредитування. Поліпшення скорингових систем, підвищення вимог до забезпечення та покращення внутрішнього контролю дозволять знизити ризик видання кредитів з високою ймовірністю неповернення. Це забезпечить стабільність банківської системи та знизить ризики для економіки в цілому.

Зміцнення довіри клієнтів до банківських установ є важливим фактором для розвитку стабільної та ефективної банківської системи. Одним із основних напрямів цього процесу є підвищення прозорості діяльності банків. Регулярна публічна звітність, відкритість щодо фінансового стану установи та умов обслуговування допомагають клієнтам краще розуміти, як працюють банки, і створюють атмосферу довіри, що є ключовим чинником для тривалої співпраці.

Крім того, важливим аспектом є підвищення фінансової грамотності населення. Банки можуть ініціювати інформаційні кампанії, які допоможуть

людям краще орієнтуватися у фінансових продуктах, розуміти умови кредитування, депозити та інші фінансові послуги. Це дозволить клієнтам зробити більш обґрунтовані фінансові рішення та зменшить ризики непорозумінь та фінансових труднощів у майбутньому.

Важливим чинником, що сприяє зміцненню довіри, є покращення клієнтського сервісу. Банки повинні орієнтуватися на індивідуальні потреби своїх клієнтів, пропонуючи персоналізовані послуги. Зручна підтримка, швидке вирішення проблем та увага до кожного клієнта підвищують рівень задоволеності та сприяють формуванню стійкої довіри до фінансових установ.

ВИСНОВКИ

Банківські установи відіграють ключову роль у економіці, виступаючи основними фінансовими посередниками, які забезпечують рух капіталу між заощаджувачами та позичальниками. Вони сприяють стабільності фінансової системи, підтримують економічне зростання через кредитування бізнесу та населення, а також здійснюють управління ризиками. Окрім того, банки допомагають в оптимізації платіжних систем, розвитку інновацій та забезпеченні фінансових інструментів для підприємств і громадян. Через свою діяльність вони мають безпосередній вплив на інвестиційну активність, економічну стабільність і рівень добробуту в країні.

Упродовж 2023 – 2024 років банківський сектор України демонстрував поступове відновлення та адаптацію до викликів, зумовлених як воєнним станом, так і загальноекономічними трансформаціями. Аналіз основних показників діяльності банківських установ свідчить про загальну тенденцію до зростання, стабілізації та підвищення ефективності функціонування фінансової системи.

По-перше, спостерігається стійке зростання загального обсягу активів і пасивів банків, що відображає посилення фінансової бази та розширення масштабів банківських операцій. Особливо динамічно зростали вкладення в цінні папери та депозитні сертифікати, що вказує на диверсифікацію активної діяльності банків та підвищення ролі інвестиційної функції.

По-друге, хоч обсяг кредитів у 2023 році дещо скоротився, у 2024-му цей показник продемонстрував позитивну динаміку, зокрема за рахунок активізації кредитування фізичних осіб та суб'єктів господарювання. Водночас кредитування органів державної влади зменшувалося, що можна розглядати як оптимізацію структури кредитного портфеля в напрямку підтримки реального сектору економіки.

По-третє, зобов'язання банків також зростали, передусім за рахунок коштів фізичних осіб та підприємств, що свідчить про зміцнення довіри до банківської системи та збільшення обсягу вільних ресурсів в економіці.

Зростання зобов'язань в іноземній валюті також свідчить про активізацію міжнародних фінансових відносин.

По-четверте, структура банківського сектору поступово трансформується: зменшується кількість банків з приватним капіталом, тоді як зростає частка банків з державною участю. Частка іноземного капіталу зберігається на відносно стабільному рівні, проте з деяким скороченням кількості таких установ, що може свідчити про обережність іноземних інвесторів на тлі невизначеності.

У період з 2022 по 2024 роки фінансові результати банківського сектору України показують значну динаміку, що є свідченням адаптації банків до змінюваних економічних умов та їх здатності ефективно реагувати на виклики, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

У 2023 році спостерігалось значне поліпшення фінансових показників, зокрема прибутковості банків, що відображалось в збільшенні доходів та зниженні витрат. Це зумовлено стабілізацією економічної ситуації, а також запровадженням інноваційних фінансових продуктів і послуг. Відзначалась також висока рентабельність активів і капіталу, що дозволяло банкам ефективно використовувати свої ресурси і генерувати високий прибуток.

Однак у 2024 році зафіксовано деяке зниження показників рентабельності, зокрема рентабельності капіталу (ROE), що свідчить про зростання витрат, посилення конкуренції, а також про необхідність виконання більш високих регуляторних вимог до капіталу банків.

Ці зміни мають безпосередній вплив на економіку країни, оскільки банки відіграють ключову роль у фінансуванні економічної діяльності та стимулюванні економічного зростання. З одного боку, стабільність і прибутковість банківського сектору сприяють забезпеченню фінансових ресурсів для підприємств, що допомагає підтримувати інвестиційну активність, а з іншого – високий рівень рентабельності дозволяє забезпечити достатню капіталізацію, що важливо для забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи в умовах змінного макроекономічного середовища.

До ключових проблем діяльності банківських установ належать: підвищені ризики, пов'язані з війною (кредитний, валютний, операційний, ризик прибутковості), кібератаки, порушення роботи платіжних систем, втрата інфраструктури та нестача кадрів. Додатково негативно впливають зниження платоспроможності населення, відтік капіталу, зростання витрат на безпеку, нестабільність законодавчої бази та висока частка державного сектору. Сукупність цих чинників обмежує кредитну активність банків, знижує їхню операційну ефективність та створює ризики для фінансової стійкості. Водночас банківська система демонструє адаптивність і продовжує функціонувати, виконуючи ключові завдання у надзвичайно складних умовах. Це свідчить про її важливу роль у підтримці економічної життєздатності країни.

Враховуючи поточні виклики та можливості, перспективи розвитку банківського сектору України виглядають обнадійливими за умови ефективної реалізації стратегічних напрямів. Підвищення фінансової стійкості банків через адекватну капіталізацію, вдосконалення управління ризиками та формування резервів забезпечить стабільність і здатність банків впоратися з можливими економічними потрясіннями. Цифровізація банківських послуг, зокрема через розширення онлайн-сервісів та інтеграцію новітніх технологій, таких як штучний інтелект і Big Data, дозволить знизити витрати, підвищити зручність для клієнтів і забезпечити ефективне управління даними.

Розвиток кредитування та підтримка бізнесу, зокрема через пільгове фінансування стратегічних секторів та участь у державних програмах, сприятиме відновленню економіки і підтримці малого та середнього бізнесу. Крім того, зменшення частки проблемних кредитів шляхом реструктуризації боргів та активного управління заборгованістю підвищить якість активів банків і знизить ризики для їхньої стабільності.

Зміцнення довіри клієнтів шляхом підвищення прозорості діяльності банків, проведення освітніх кампаній з фінансової грамотності та покращення сервісу допоможуть зміцнити взаємини між установами та їхніми клієнтами, що є критично важливим для довгострокового розвитку банківської системи.

Таким чином, стратегічно вивірена політика, орієнтація на інновації та ефективне управління ризиками можуть забезпечити стабільне функціонування банківської системи України, сприяючи відновленню економіки та посиленню фінансової стабільності в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко Н.В., Мамонтенко Н.С. Банківська система в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 333-338. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-5_0-pages333_338.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
2. Блащук-Дев'яткіна Н., Болюх Д. Забезпечення ефективності функціонування банківського сектору України в умовах економічної нестабільності. *Молодий вчений*. 2023. № 9 (121). С. 13–17. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-3>.
3. Болгарін І. В., Махадева І.В., Штерн Г. Деякі методологічні аспекти побудови та використання моделі механізму монетарної трансмісії в Україні. *Вісник НБУ*. 2000. № 11. С. 4-6.
4. Веретельников І. О. Світові моделі державного регулювання банківського сектора. *Державне будівництво*. 2023. № 1 (33). С. 148–162. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13>.
5. Волкова В.В. Тенденції розвитку банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів. *European journal of economics and management*. 2018. Vol. 4. Iss. 3. С. 26-35. URL: https://eujem.cz/wpcontent/uploads/2018/eujem_2018_4_3/eujem_2018_4_3.pdf.
6. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
7. Гісем М., Король М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2 (47). С. 43-49. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-6> (дата звернення: 11.04.2025).
8. Демківський А. В. Гроші та кредит: навч. посіб. К.: Дакор, 2007. 528 с.
9. Дзюблюк О.В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці. *Вісник національного банку України*. 2005. №3. С. 30-35.

10. Д'яконова І.І. Теоретико-методологічні основи функціонування банківської системи України: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 400 с.
11. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит / Затварська Олена Орестівна; Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України. Київ, 2004. 19 с.
12. Іршак О.С., Творидло О.І. Розвиток небанків в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36.
13. Колодій О. А. Державне регулювання банківської системи в умовах трансформації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Колодій Олена Анатоліївна; Національна академія наук України, Інститут регіональних досліджень. Львів, 2008. 20 с.
14. Котік Б., Смолінська С. Функціонування банківського сектору України в період воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 213–217. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-42>
15. Король М. М., Співак В. О., Куліковська І. В. Сучасний стан показників української банківської системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2023. № 47. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-8>.
16. Костютенко О. А. Банківське право: підручник. [3-тє вид.]. К.: Видавництво А. С. К., 2003. 928 с.
17. Лондар С.Л., Тимошенко О. В. Фінанси: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2009. 384 с.
18. Лютий О. І., Солодка О. О. Банківський маркетинг: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2010. 776 с.

19. Міщенко В. І., Стельмах В.С. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2004. Т. 9. С. 130-137.
20. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervisionstatist/data-supervision> (дата звернення: 11.04.2025).
21. Огляд банківського сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2024-roku> (дата звернення: 11.04.2025).
22. Онищенко Ю. І. Формування структури банківської системи України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Онищенко Юлія Ігорівна; Одеський державний економічний університет. Одеса, 2010. 20 с.
23. Попчук Д.О. Проблеми функціонування банківської системи в умовах воєнного стану. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. Випуск 1 (19). С. 66-69.
24. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9(109). С. 150–156.
25. Прилуцький О.В. Організаційно-правові засади діяльності комерційних банків в Україні: дис. канд. юр. наук: спец. 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Прилуцький Олексій Васильович; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 190 с.
26. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III. URL: http://www.bank.gov.ua/B_zakon/law_BBD.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
27. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

28. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Правління Національного банку України від 25.02.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

29. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка і суспільство*. 2022. №41.

30. Рисін В., Мамчук А., Печенко Р. Впровадження технології блокчейну у контексті підвищення ефективності та безпеки діяльності банків. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 5 (05). С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-5-19>.

31. Рущишин Н. М., Пелех О. Р., Козак А. Р., Криворучко Н. М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. № 75, 2024. С. 27-36.

32. Савлук М. І., Мороз А. М., Коряк А. М. Вступ до банківської справи К. : «Лібра», 1998. 344 с.

33. Семеног А. Ю., Пахненко О. М., Шалда А. А. Необанки в Україні: особливості, тренди та перешкоди розвитку. *Modern Economics*. 2023. №39. С. 131-137.

34. Стрельбицька Л. М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності / [за ред. М. П. Стрельбицького]. К.: Кондор, 2004. 600 с.

35. Тур О. Еволюція державного банківського сектору України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. Том 3. № 39. С. 58-64.

36. Цифрова трансформація банківського сектору: виклики пандемії та пріоритети ЄС: колективна монографія / О. О. Коць, Л. П. Бондаренко, І. І. Лащик, Н. В. Мороз. Львів : Новий Світ-2000, 2022. 171 с.

37. Чиж Н. М. Функціонування банківської системи України: проблеми та перспективи. *Бізнес-інформ*. 2022. № 4. С. 103-110.

38. Федина, В. В., Богріновцева, Л. М. Необанки: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 6.

39. Юковська І. П. Управління ефективністю банківської системи в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Юковська Ірина Павлівна; Університет банківської справи Національного банку України. Київ, 2010. 23 с.